

**Darba grupas „Civillikuma ģimenes tiesību daļas
aktualizācijas nepieciešamības izvērtēšanai”**

sēdes Protokols Nr. 3

2010. gada 1.jūlijā

Labklājības ministrijas 3.stāva zāle

Sēdes sākums - 15:00

Sēdi vada:

Elīna Celmiņa

Labklājības ministrijas Vienlīdzīgu iespēju
politikas nodaļas vadītāja

Sēdē piedalās:

Liene Pierhuroviča

Labklājības ministrija Eiropas un juridisko
lietu departamenta Juridiskās nodaļas
juriskonsulte

Kristīne Kinča

Tieslietu ministrija Civiltiesību departamenta
Vispārējo Civiltiesību nodaļas vadītāja

Ieva Leimane-Veldmeijere

Resursu centra cilvēkiem ar garīgiem
traucējumiem „Zelda” direktore

Anete Erdmane

Resursu centra cilvēkiem ar garīgiem rakstura
traucējumiem „Zelda” juriste

Dace Āķe

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas
Bāriņtiesu un audžuģimeņu departamenta
galvenā inspektore

Edgars Endzelis

zvērināts advokāts

Inga Zonenberga

Tiesībsarga biroja Cilvēktiesību departamenta
Pilsonisko un politisko tiesību daļas
juriskonsulte

Sandra Gerenovska

Latvijas Nedzirdīgo savienības viceprezidente

Brigita Aldersone   Latvijas Nedzirdīgo savienības zīmju valodas
tulks
Rasma Klotiņa   Valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību
„Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs”
galvenā tiesu psihiatrijas eksperte

Sēdi protokolē:

Liene Kauliņa-Bandere   Labklājības ministrijas Vienlīdzīgu iespēju
politikas nodaļas vadītājas vietiece

Darba kārtībā:

Nr.	Tēma	Ziņotājs
1.	Darba grupas sēdes atklāšana un darba kārtības apstiprināšana	<i>E.Celmiņa</i> <i>Labklājības ministrijas Vienlīdzīgu iespēju politikas nodaļas vadītāja</i>
2.	Prezentācija par darba grupas dalībnieku priekšlikumiem grozījumiem rīcībspējas institūtā	<i>L.Kauliņa-Bandere</i> <i>Labklājības ministrijas Vienlīdzīgu iespēju politikas nodaļas vadītājas vietiece</i>
4.	Darba grupas dalībnieku lēmums par nepieciešamību veikt grozījumus normatīvajos aktos	<i>Darba grupas dalībnieki</i>
5.	Citi jautājumi	

E.Celmiņa: Atklāj darba grupas sanākumi. Darba kārtība tiek apstiprināta. Informē, ka kopš pirmās darba grupas sēdes pagājuši trīs mēneši un līdz šā gada 15.maijam darba grupas dalībniekiem bija nepieciešams iesūtīt Labklājības ministrijai savus priekšlikumus nepieciešamajiem grozījumiem rīcībspējas institūtā. Norāda, ka termiņš priekšlikumu sniegšanai grozījumiem rīcībspējas institūtā tika pagarināts saistībā ar darba grupas dalībnieku lūgumu, taču diemžēl tā arī priekšlikumi no Tieslietu ministrijas un Tiesībsarga biroja pārstāvjiem saņemti netika.

L. Kauliņa-Bandere: Izsaka pateicību resursu centra cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem „Zelda”, sabiedriskās organizācijas cilvēkiem ar intelektuālās attīstības traucējumiem „Saule”, Valsts bērnu tiesību aizsardzības

inspekcijas pārstāvjiem, kā arī advokātam E.Endzelim par priekšlikumu sniegšanu.

Prezentē darba grupas priekšlikumus par nepieciešamajiem grozījumiem rīcībspējas institūtā. Informē, ka Darba grupas dalībnieki pauduši viedokli, ka Konvencijas 12.panta īstenošanai normatīvajos aktos nepieciešami grozījumi Civillikumā, Civilprocesa likumā un Bāriņtiesu likumā, nosakot pilnas rīcībspējas ierobežošanas aizliegumu. Tāpat tika norādīts, ka nepieciešams precizēt rīcības spējas ierobežošanas kritērijus, maksimāli saglabājot rīcībspēju, kā arī nepieciešams normatīvajos aktos noteikt, ka rīcībspēja nav statisks stāvoklis un rīcībspējas ierobežojumam jābūt noteiktam laikā un regulāri jābūt pārskatītam. Ierobežojot personas rīcības spēju, nepieciešams individuāls izvērtējums katrā konkrētajā gadījumā un tiesību ierobežojumam jāskar tikai tās jomas, par kurām persona patstāvīgi pieņem lēmumus nav spējīga, nevis jāierobežo personas rīcībspēja visās dzīves jomās.

Darba grupas dalībnieki pauduši viedokli, ka nacionālajos normatīvajos aktos nepieciešams ieviest atbalstītā lēmuma pieņemšanas mehānismu, ieceļot īpašu atbalsta personu rīcībai noteiktās dzīves jomās. Atbalsta lēmuma jomas nosaka un atbalsta personas ieceļ ar tiesas spriedumu, ņemot vērā konkrētās personas veselības stāvokli, kā arī vēlmes un intereses. Tāpat normatīvajos aktos nepieciešams paredzēt, ka personai ir tiesības iepriekš paust attiecīgus norādījumus par rīcību gadījumā, ja persona veselības stāvokļa dēļ nav spējīga patstāvīgi pieņemt attiecīgus lēmumus. Minētajiem norādījumiem jābūt noformulētiem rakstveidā un tie var attiekties uz visām dzīves jomām.

Darba grupas dalībnieki snieguši priekšlikumus, ka nepieciešams veikt grozījumus arī Civilprocesa likumā, paredzot, ka rīcībspēja nav statisks stāvoklis un tā var mainīties noteiktā apjomā un laikā, kā arī nepieciešams noteikt maksimālo termiņu rīcībspējas ierobežošanai. Tāpat, ierobežojot personas rīcības spēju, jāievēro samērīguma princips, proti, personas tiesības pieņemt lēmumus ierobežojamas tikai tādā apmērā, cik tas strikti nepieciešams konkrētajā situācijā un laika periodā, izvērtējot samērīgumu starp personas cilvēktiesību ierobežošanu, sabiedrības interesēm un iespējamo tiesību aizskārumu. Nepieciešams noteikt normatīvajos aktos pienākumu ņemt vērā personas izteiktās vēlmes arī tad, ja to uzklausišanai nepieciešams izmantot citas komunikācijas metodes (vieglās valodas utliki, surdotulki u.c.) gadījumos, kad persona spēj saprast savu rīcību, taču nespēj izteikties vai formulēt savu viedokli. Lai nodrošinātu tiesības uz personas piedalīšanos visās lietas izskatīšanas un tiesvedības stadijās, nepieciešami grozījumi Civilprocesa likuma 266.panta otrajā daļā, kas nosaka, ka personu, par kuras rīcības nespēju izskata lietu, aicina uz tiesas sēdi, ja to atļauj šīs personas veselības stāvoklis.

Tāpat nepieciešami grozījumi Civilprocesa likuma 268.panta pirmajā daļā, kas nosaka, ja tiesa uz tiesu ekspertīzes atzinuma un citu pierādījumu pamata konstatē, ka personai gara slimības vai plānprātības dēļ trūkst visu vai lielākās daļas garīgo spēju un šī persona nespēj savu darbību vadīt vai saprast tās nozīmi, tā taista spriedumu par šīs personas atzīšanu par rīcībnespējīgu un aizgādības nodibināšanu. Pašreizējās normas redakcijā uzsvērts ir ekspertīzes atzinums, taču nepieciešams uzsvērt tiesneša pienākumu izvērtēt rīcībnespējas ierobežošanas kritēriju esamību, konstatējot slimības ietekmi uz personas spējām lemt konkrētās jomas jautājumus.

Darba grupas dalībnieki uzskata, ka no Civilprocesa likuma 270.panta pirmās daļas ir jāsvīturo vārdi „izveseļojas”, jo ir slimības (piemēram, šizofrēnija), no kurām persona nekad nevar izveseļoties.

Nepieciešams paplašināt to personu loku, kuras var iesniegt pieteikumu par rīcībnespējas atjaunošanu ar pašu rīcībnespējīgo personu un viņas aizgādni. Pretējā gadījumā, personas veselības stāvoklim uzlabojoties, personai nav iespēju apstrīdēt tai atņemtās civiltiesības. Jānosaka precīza rīcībnespējas atjaunošanas kārtība, kurā rīcībnespējas atjaunošanas kritērijiem jābūt līdzvērtīgiem ar rīcībnespējas ierobežošanas kritērijiem. Pirms aizgādņa iecelšanas attiecīgajai bāriņtiesai jānoskaidro rīcībnespējīgas personas viedokli, izņemot gadījumus, ja vien tas būtisku iemeslu dēļ tas nav iespējams.

Norāda, ka Konvencija aicina dalībvalstis pārskatīt tradicionālo aizgādības un rīcībnespējas sistēmu un lietot aizgādības instrumentu tikai galēji nepieciešamos brīžos. Tā vietā, lai fokusētos uz personu atzīšanu par rīcībnespējīgām, Konvencijas 12.pants aicina veltīt pūles atbalsta sistēmas veidošanai, lai dotu iespēju personām ar invaliditāti izmantot viņu rīcībnespēju.

R.Klotiņa: Norāda, ka rīcībnespējas institūta maiņa papildus prasīs no valsts budžeta ievērojamus finanšu līdzekļus.

E.Celmiņa: Norāda, ka finanšu resursu trūkums nevar būt par pamatu civiltiesību un pamatbrīvību neievērošanai.

E.Endzelis: Norāda, ka, veicot grozījumus rīcībnespējas institūtā, valsts varētu ietaupīt finanšu līdzekļus, jo samazinātos to personu skaits, kuri tiek ievietoti sociālās aprūpes iestādēs, taču faktiski viņu veselības stāvoklis un spēja pašam vadīt savi darbību un rīcību, ļautu dzīvot ārpus sociālās aprūpes iestādes.

L.Pierhuroviča: Norāda, ka finansējumu varētu rast ar struktūrfondu palīdzību, plānojot nākamo periodu struktūrfondu 2010-2013.gadam.

I.Leimane-Veldmeijere: Jārisina arī situācija par tām personām, kurām jau uz doto brīdi ir atņemta rīcībspēja, pēc grozījumu veikšanas būtu jāpārskata minētajām personām noteiktās rīcībnespējas ierobežojums.

I.Zonenberga: Uzskata, ka tikai prokuroram būtu dodamas tiesības iesniegt tiesā pieteikumu par personas atzīšanu par rīcībnespējīgu.

E.Endzelis Norāda, ka tiesas, izskatot lietas par personas rīcībspējas ierobežošanu pārsvarā gadījumā balstās vienīgi uz eksperta viedokļiem, neizvērtējot citus pierādījumus lietā. Arī prokurori nesaprot formāli aizstāv ekspertu atzinumu.

Attiecībā uz Tieslietu ministrijas norādi, ka tiesnesim nav jābūt ārstam, uzskata, ka šāda jautājuma nostādne ir jau sākotnēji nepareizi, jo tā vērs ārstu kompetenci noteikt saslimšanas faktu. Tomēr rīcībspējas ierobežošana nedrīkst būt saistīta vienīgi ar slimības konstatēšanu, jo jābūt konstatētai būtiskai slimības ietekmei uz personas spējām. Tieši tāpēc, ka trūkst tiesām izpratne par minētajiem jautājumiem, tiesas formāli apstiprina ekspertu secinājumus. Tāpēc normatīvajā aktā nepieciešams skaidri definēt, ka tiesai jāvērtē lietas apstākļi kopumā un tiesai pašai jāgūst priekšstats par personas stāvokli un jāizdara secinājumi.

Attiecībā par ietekmi uz valsts budžetu, norāda, ka, lai pamatotu to, ka nepieciešami lieli finanšu resursi, lai veiktu attiecīgus grozījumus, nepieciešams veikt detalizētus aprēķinus, jo personas nepamatota rīcībspējas ierobežošana un ievietošana pansionātā arī prasa ievērojamus valsts budžeta līdzekļus.

Norāda, ka būtu vēlams, lai Tieslietu ministrija uzņemtos grozījumu veikšanu rīcībspējas institūtā. Uzskata, ka nevar grozīt tikai atsevišķus pantus Civillikumā un Civilprocesa likumā, bet jāizstrādā jaunas nodaļas normatīvajos aktos.

Sanāksmē nolēma:

1. Nepieciešami grozījumi Latvijas Republikas normatīvajos aktos, kas regulē rīcībspējas jautājumus.
2. Labklājības ministrijai sadarbībā ar darba grupas dalībniekiem sagatavot ziņojumu par nepieciešamajiem grozījumiem rīcībspējas institūtā.

Sēde beidzās plkst. 17:00

Sēdi vadīja

E.Celmiņa

Protokolēja

L.Kauliņa-Bandere